

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

1.1. ВИХОВНА СИСТЕМА: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА, ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ

Сутність і доцільність створення виховної системи

Актуальність створення виховних систем навчальних закладів пов'язана з тим, що однією з головних умов успішного виховання сучасного громадянина України є системний характер виховного процесу, тобто створення шкільних виховних систем. Функціонування виховних систем минулого й сучасності доводить, що саме вони стають механізмом розвитку особистості школяра, розв'язання багатьох проблем у галузі виховання. Крім того, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено: «Головне завдання сьогоденної практики — створення виховного простору. Виховний простір — це не тільки середовище, а й духовний простір учня і педагога, це простір культури, що впливає на розвиток особистості. У ньому має бути представлений весь спектр цінностей культури і культурних форм життя. Це простір соціальних, культурних, життєвих виборів особистості, котра самореалізується у різних виховних середовищах (академічне середовище, клубне, середовище творчих майстерень тощо)» [21]. Саме виховна система навчального закладу є головним чинником створення такого виховного простору.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, наукових робіт з управління навчальним закладом показав, що основна заслуга у створенні теорії виховних систем належить В. Караковському, Л. Новиковій, Н. Селівановій, Є. Степанову. Значну роль

у розроблянні проблем використання системного підходу відіграли також роботи Є. Бондаревської, Ю. Сокольникова, Г. Сороки, Н. Щуркової та інших. У дослідженнях цих науковців з'ясовано сутність, структуру, функції, закономірності управління й розвитку виховних систем навчальних закладів.

Виховна система — це цілісний організм, який виникає у процесі інтеграції основних компонентів виховання (мета, суб'єкти виховання, їх діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база), що сприяє духовному розвитку і саморозвитку особистості, створенню своєрідного, за визначенням К. Ушинського, «духу школи» [21]. На відміну від *системи виховної роботи*, метою якої є організація позаурочної діяльності дітей, виховна система закладу — поняття більш широке. Виховна система закладу охоплює весь педагогічний процес, інтегруючи навчальні заняття, позаурочне життя дітей, різнобічну діяльність і спілкування поза школою, вплив соціального середовища.

Петербурзькі дослідники *І. Колесникова* та *Є. Барішников* вважають, що «виховна система відбиває специфічний спосіб організації виховного процесу на рівні конкретної установи».

Л. Гребенкіна, *В. Сластьонін* дають таке визначення виховної системи школи (ВСП): «... виховна система — складне соціальне психолого-педагогічне утворення, яке саморегулюється й самоуправляється».

Виховна система конкретного навчального закладу займає певне положення в ієрархії виховних систем: державна виховна система, регіональна, локальна і, нарешті, виховна система закладу освіти. Вона має особливі риси, які відображають конкретні умови виховання: контингент учнів, традиції, особливості оточення, можливості педагогічного колективу, творчий інтерес керівника тощо.

Доцільність створення виховної системи навчального закладу полягає в такому:

- * у разі використання системного підходу відбувається інтеграція зусиль суб'єктів виховної діяльності, зміцнюється взаємозв'язок компонентів педагогічного процесу (цільового, змістовного, операційно-діяльнісного, аналітико-результативного). Це важливо, тому що тільки цілісний виховний процес забезпечує цілісний розвиток особистості учня;
- * створення виховної системи передбачає освоєння колективом школи соціального й природного середовища, що, у свою